

How do we know that it was on ראש חודש – ממאי דבריש ירחא קאי

OVERVIEW

maintains that it is necessary to be in שואלין ודורשין (only) two weeks before פסח. Initially the גמרא derived this from the fact that משה told the בני" about the פסח (in the פרשה beginning with לכם) קרבן פסח. The ר"ח (ניסן) on (החודש הזה לכם) challenges this assumption by asking 'how do we know that it was on ר"ח'. The גמרא concludes that we derive the two-week rule from the קרבן פסח in the מדבר where they were told two weeks before, to bring the פסח. We derive that they were told on ר"ח, from the גז"ש במדבר במדבר (which is [also] mentioned by the census of the בני" will discuss the question of the גמרא 'how do we know that the פרשה of הזה לכם was said on ר"ח', and also how we derive from the ר"ח ניסן on קרבן פסח במדבר בני" that the גז"ש

asks:

תימה דבשבת בפרק רבי עקיבא (דף פו,ב ושם) קאמר (רבה¹) דכולא עלמא –

It is astounding! For in מסכת שבת in פרק ר"ע the גמרא states that everyone agrees that the בני ישראל –

בראש חודש אתו למדבר סיני –

Came to מדבר סיני on ר"ח, for we derive it from a גזירה שוה of הזה הזה –

כתיב הכא² ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם³ החדש הזה וגומר –

It is written here (concerning the arrival of the בני" to סיני) that **'on this day they came to מדבר סיני'** and it says there (concerning the מצוה of החודש) that **'this month, etc.'**; the גמרא continues explaining this גז"ש –

מה להלן ראש חדש אף כאן ראש חדש –

Just as there (by קידוש החודש) the word הזה means **ראש חדש**, here too (by the coming to סיני), the word הזה indicates it was on **ראש חדש**.

אלמא פשיטא דהחדש הזה נאמר לו בראש חודש –

It is evident from that גמרא that it is **obvious that** the פרשה of הזה was said to on משה ר"ח –

explains why indeed the גמרא there is certain that הזה was said on ר"ח:

והיינו משום דאמר בהקומץ רבה (מנחות כט,א) שנתקשה משה רבינו בראיית הלבנה –

¹ This is amended to read רבא.

² שמות (יתרו) יט,א.

³ שמות (בא) יב,ב.

And that is because the גמרא states in פרק הקומץ רבה that משה רבינו had a difficulty concerning the sighting of the new moon -

עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא כזה ראה וקדש –

Until משה told הקב"ה when showing him the new moon 'when you see the moon like this then sanctify the new month. The word פסוק החודש הזה לכם means that משה was shown the new moon when הקב"ה said לכם החודש הזה, therefore it is obvious that it was said on ר"ה. The question therefore is how can the גמרא here asks concerning the פסוק החודש הזה לכם (seem to) prove decidedly that it was said on ר"ה?⁴

answers: תוספות

ותירץ רבינו תם אף על גב שאמר הקדוש ברוך הוא למשה בריש ירחא –

And the ר"ת answered; even though משה told הקב"ה the פרשה of החודש הזה לכם of פרשה ר"ה, nevertheless -

דילמא משה לא אמר להם לישראל אלא בג' או בד' בירחא⁵ –

Perhaps משה did not tell it over to the בני"י immediately on that day but rather משה told it to the בני"י on the third or fourth day of the month. We cannot therefore derive from this פסוק that we discuss the הלכות החג (a full) two weeks before the חג; for perhaps משה instructed them less than two weeks before פסח (even though הקב"ה did tell it to him on ר"ה).

continues: תוספות

ומסיק דיליף מדבר ממדבר –

And the גמרא concludes that we derive the two week ruling from the גז"ש of מדבר from מדבר⁶.

responds to the following anticipated question; if we cannot derive the two week rule from משה, for perhaps משה did not tell the בני"י immediately when ה' told him, then the same problem arises here! Granted that משה told ר"ה concerning the פסח במדבר, but perhaps משה did not tell it over to the בני"י until some later date. תוספות explains that the גמרא foresaw this question and dealt with it.

דבהיהא דבאחד לחדש השני אמירת הקדוש ברוך הוא ואמירת משה הוי בריש ירחא -

For concerning that פסוק of השני לחדש (regarding the counting of the בני"י), the statement of הקב"ה and the statement of משה took place on ר"ה -

דכתיב⁷ באחד לחדש השני ויתלדו וגומר –

⁴ See 'Thinking it over' # 1.

⁵ The גמרא asks perhaps it was בירחא בד' או בה' (See 'Thinking it over' in the previous תוספות ד"ה ומזהיר).

⁶ It says 'במדבר' concerning the חג of the פסח in the מדבר and it says 'במדבר' concerning the counting of the בני"י.

⁷ במדבר א, יח.

for it is written; ‘And on the first day of the second month, the בני"י certified their lineage, etc.’ It is evident that משה spoke to the בני"י (concerning the census) on the same day, ר"ח, that ה' spoke to משה. The גז"ש of במדבר במדבר, teaches us concerning the פסח in the קרבן פסח; on the same day that הקב"ה spoke to משה, namely ר"ח, on that day, משה spoke to the בני"י.⁸

⁹ offers an alternate answer to the original question:

ורבינו יצחק¹⁰ מפרש אף על גב דהחדש הזה הוה בריש ירחא –

And the ר"י explains that even though the beginning of the פרשה, החדש הזה, took place on ר"ח –

מיהו דילמא הא דקאמר דברו אל כל עדת ישראל לא הוה בריש ירחא¹¹ –

However, perhaps the continuation of the פרשה where ה' told משה ואהרן that ‘you should speak to the entire congregation of ישראל, this statement of הקב"ה did not occur on ר"ח, but at some later date.¹²

asks an additional question, concerning the arrival of the בני"י in סיני;

ואם תאמר אמאי לא יליף התם מדבר מבמדבר כי הכא –

And if you will say; why do they not derive there (that the בני"י arrived in מדבר סיני) from the גז"ש of מדבר (which states there concerning the arrival of the בני"י in סיני) from the במדבר (which is stated by the census of the בני"י), as we derived it here concerning the פסח במדבר.¹³

⁸ See following footnote # 10.

⁹ original question was how can the גמרא ask; ‘how do we know that the החדש הזה was said on ר"ח’, when there are the גמרות which clearly state that the החדש הזה was said on ר"ח?!

¹⁰ The ר"י may not be satisfied with the פירש ר"ת that משה may not have told the בני"י what ה' told him on ר"ח. It seems unlikely that משה would withhold this information even for a brief period of time (especially since ה' told them דברו אל כל עדת ישראל וגו'). In addition the ר"י may not be satisfied with the manner in which the ר"ת explains how the גז"ש of במדבר במדבר teaches us that משה told the בני"י to bring the פסח במדבר on ר"ח. Seemingly the גז"ש can merely teach us that the פסח במדבר (where it states that ה' spoke to משה) took place on ר"ח; but we cannot necessarily derive from this גז"ש that משה also spoke to the בני"י on ר"ח. See previous footnote # 8 and following footnote # 12.

¹¹ Perhaps the ר"ת would maintain that it is difficult to assume that the פסוק of דברו אל כל עדת ישראל וגו' which is written immediately after the פסוק of החדש הזה לכם (and in conjunction with it) should have been said on a later date (especially since the word הזה also appears in that [בעשר לחדש הזה]).

¹² According to the ר"י it is difficult to assume that משה did not speak to the בני"י on the very same day that ה' told him to speak to the בני"י. Therefore if we know that משה spoke to the בני"י on a particular day and conveyed a message to be given to the בני"י, we can assume that משה spoke to the בני"י on that day. Therefore concerning the גז"ש of במדבר במדבר, since we know that ה' spoke to משה on ר"ח we assume that משה spoke to the בני"י on ר"ח as well, so we can derive the ‘two-week rule’. However we are not certain when the דברו אל כל עדת ישראל was said to משה. It may have not been on ר"ח. See previous footnotes # 10.

¹³ It is seemingly the same גז"ש. The word במדבר is written (במדבר א,א) by the census which took place on ר"ח (the שמות [יתרו] יט,א) and the word מדבר is written (וידבר וגו' במדבר סיני פסוק

responds: תוספות

וי"ל דמדבר מבמדבר לא ילפינן:

And one can say; that we cannot derive the word מדבר (by מדבר סיני) **from** the word במדבר (concerning the census). The words are not the same (by מ"ת it says 'מדבר סיני' and by the census it says 'במדבר סיני'), therefore there is no גז"ש.

SUMMARY

The question ממאי דבריש ירחא קאי, means either a) (according to the ר"ת) how do we know that משה told the בני about מצרים on ר"ח, or b) (according to the ר"י) how do we know that משה told ה' about מצרים on ר"ח.

The מדבר במדבר is גז"ש but not במדבר במדבר.

THINKING IT OVER

1. Why was it necessary for תוספות to cite both גמרות (the גמרא in שבת and in מנחות) in order to prove that החדש הזה was said on ר"ח; seemingly each גמרא alone proves that it was on ר"ח?!¹⁴

2. תוספות asks that we should derive that the בני arrived in מדבר סיני on ר"ח from the גז"ש of מדבר במדבר instead of the גז"ש of הזה הזה. What advantage is there in utilizing the גז"ש of מדבר במדבר over the גז"ש of הזה הזה?!

מדבר סיני (the פסוק reads באו מדבר סיני. We can derive from this גז"ש that they arrived on ר"ח; why is it necessary to utilize the גז"ש of הזה הזה. See 'Thinking it over' # 2.

¹⁴ See פנ"י.